

KRÓNIKA

RÁKÓCZY ROZÁLIA

60 ÉVES A SZOVJETUNIO VÖRÖS HADSEREGE

Időszaki kiállítás az Országos Hadtörténeti Múzeumban

„A szovjethatalom diadalmenete” — így jellemezte Lenin az 1917 októberétől 1918 februárjáig tartó időszakot. E két időpont történelemformáló eseményeket és dokumentumokat határol: az októberi forradalom győzelmét, a békéről szóló dekrétumot, a Breszt-Litovszk-i fegyverszünetet, a Vörös Hadsereg életrehívását és a pszkovi győzelmet.

A Népbiztosok Tanácsa 1917 decemberében kezdte szervező munkáját, a hadsereg alapító dekrétumát 1918. január 28-án bocsátotta ki. „A régi hadsereg a burzsoázia kezében a dolgozók elnyomásának eszköze volt” — írja a Dekrétum. „... A Népbiztosok Tanácsa új hadsereg szervezését határozta el, amelynek elnevezése — Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg... A Munkás-Paraszt Vörös Hadsereget a dolgozó osztályok legöntudatosabb és legszervezettebb elemeiből kell létrehozni.”

A Vörös Hadsereg életrehívása után nem sokkal, 1918. február végén, megszületett a Vörös Flotta is.

„Fegyveres védelem nélkül szocialista köztársaság nem létezhet” — Lenin e megállapítását pontosan igazolták a bekövetkező események. A készenlétben álló német csapatok támadásba lendültek, alig napokkal a Vörös Hadsereg felállításának után.

„Kommunista elvtárs, tudsz-e bánni a fegyverrel?... neked teljes fegyverzetben, készen kell állnod a szocializmus ügyének megvédésére” — szóltak a plakátok Pétervár utcáin és terein a munkásokhoz. És az újonnan felállított hadsereg, munkásosztagokkal kiegészítve, elindult a mintegy háromezres túlerőben levő ellenséggel szemben.

„Belépve a Munkás-Paraszt Vörös Hadseregbe önkéntesen és öntudatosan vállal-

lom az elnyomott és kizsákmányolt nép szent harcának rám jutó terhét, bajtársaim előtt fogadom, hogy hűségesen, bátran és ingadozás nélkül fogok harcolni a nagy ügyért, melyért munkás- és parasztcsaládok legjobb gyermekei életüket áldozták, a szovjethatalom győzelme ügyéért, és a szocializmus diadaláért” — és az eskü szövegéhez hiven, bátran és ingadozás nélkül harcoltak a szovjet csapatok. A döntő ütközet, amely a tulajdonképpeni győzelmet jelentette — 1918. február 18. és március 4. között váltakozó hevességgel zajlott a küzdelem Pszkov és Narva térségében — 1918. február 23-án volt. Az ekkor kivívott győzelemben, ezzel a győzelemmel együtt született az a Vörös Hadsereg, amely győzedelmeskedett a négy évig tartó polgárháborúban, kiűzte hazája földjéről a megszálló fasiszta haderőt a második világháború folyamán, és amely ma a béke és biztonság szilárd óra.

Az évfordulóra készült időszaki kiállítás első tablója „A Vörös Hadsereg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom szülötte” címet viseli. A tabló főhelyén a Vörös Hadsereg szervezéséről intézkedő dekrétum fénymásolata, azé a példányé, amely Lenin kézírásos javításait őrizi. Az időpont 1918. január 15.

Ez a tabló idézi emlékezetünkbe azt a dokumentumot is, amely a benne foglaltak alapján lehetővé tette, ugyanakkor meg is követelte e hadsereg felállítását — a békedekrétumot.

A dekrétumban megfogalmazott alapelvek védelmére jelentkeztek a hadseregbe az önkéntesek, ezért őrizték a forradalom vívmányait, szellemi irányítóit és a forradalom adminisztratív szervezeteit

befogadó épületeket, többet között az itt fényképen bemutatott Szmolnijt.

A Vörös Hadsereg kezdetben az önkéntesség elvére épült. A következő tabló 1918 januárja és májusa között készült fényképeket mutat az önkéntesek toborzásáról, kiképzéséről. Itt ismerhetjük meg a Vörös Hadsereg és Flotta első szervezőit: Krilenkót, Dibenkót és Podvojszkijt.

Térkép mutatja a következő „Az intervenció megindulása” című tablón a frontok állását 1918 áprilisából. Fényképek tanúskodnak az idegen megszálló csapatok bevonulásáról az ukrán és orosz nagyvárosokba. Archivumok, magángyűjtemények féltve őrzött képeiről készült másolatok mutatják a franciákat, amerikaiakat Vlagyivosztkban, az angolokat Arhangelszkben, németeket Kijevben, japánokat a Távól-Keleten.

„Előre az Ural védelmére!” — a jelszó már a következő tabló címe, rajta 1919 februári térkép a hadmozdulatokról: az ellenség a gazdag nyersanyaglelőhelyek felé igyekezett, a Vörös Hadsereg azonban megállította a támadást.

A hadsereg szervezettsége, fegyelme s nem utolsósorban létszáma jelentősen megnőtt: 1918 júniusától bevezették az általános hadkötelezettséget. A hadsereg fejlődésének második szakaszát határolta ez az időpont.

A fejlődés harmadik szakasza 1919 áprilisától 1920 végéig tartott. Ebben az időszakban teljesedett ki az elméleti-politikai munka. A hadsereg politikai osztálya egyre nagyobb mértékben látta el a frontokat kiadványokkal. Az itt kiállított „Roham” című — párhuzamosan több nyelven megjelenő — újság kiadója az 5. hadsereg politikai osztályának nemzetközi csoportja volt. Ez a példány 1920. január 9-én jelent meg Irkutszkban.

Az internacionalistáknak emléket állító tabló Varga Gyula András, Szimbirszk felszabadítóját, a Vas hadosztály 216. internacionalista ezredének parancsnokát mutatja be. A következő tablón: Frunze, a Déli Front parancsnoka és Kun Béla, a Déli Front politikai biztosa egy 1923-ban készült fényképen.

A Vörös Hadsereg létszáma 1920 végére 5 és fél millióra növekedett, „összetétele szerint 15% munkás, 77% paraszt, 8% egyéb. Ez az arány a szovjet társadalom struktúráját is tükrözte” — egészíti ki ismereteinket számadatokkal a következő tabló.

1922-re a Vörös Hadsereg kiúzta földjéről az ellenséget, még ez évben megsemmisítette a belső ellenforradalmi erő-

ket is. A hadsereg az ezt követő békés korszakban a „szocialista haza őrhelyén” állt; a következő tabló erről a korszakról tájékoztat. Hadgyakorlatokról, a katonák kulturális és sporttevékenységéről, laktanyákról, repülőterekről, szabadidős foglalkozásokról, honvédelmi nevelésről láthatunk fényképeket.

A békés idő nyugalma 1938-ban megtört. A július 29-től augusztus 11-ig tartó harcokban azonban a Vörös Hadsereg a Haszán tónál győzelmet aratott a támadó japán csapatok felett.

Az első terem történeti része ezzel a képpel zárul. Ezt a történeti tablósort néhány tárlók szakítják meg, bemutatva az 1918 és 1940 között alapított kitüntetések — közülük a legismertebbeket: a Szovjetunió Hőse aranycsillagát, a Lenin Rendet —, a polgárháború fegyvereit, felszerelési tárgyait.

Különösen értékesek a polgárháború idejéből származó, Bakuban 1920-ban, illetve 1921-ben kiadott kétnyelvű szabályzatok, amelyek a bakui felsőbb parancsnoki tanfolyam hallgatói számára készültek. A magyar és orosz nyelven kiadott „Gyalogsági gyakorlati szabályzat”, „Harctéri szabályzat”, „Helyőrségi szolgálati és fegyelmi szabályzat” rendkívül ritka, e három példány értékét az is emeli, hogy Szabados Sándornak, a Magyar Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosának hagyatékából kerültek a Hadtörténeti Múzeum birtokába.

A kitüntetések közül kiemelt helyet kapott — magyar vonatkozásai miatt — az 1918. szeptember 16-án alapított Vörös Zászló Rend. A magyarok közül elsőként Gavró Lajos kapta meg, első ízben 1919. október 13-án, másodízben 1924. március 1-én.

A terem közepén a korszak harci technikáját találhatjuk, a terem lezárásaként korabeli zászlók nagyon szép másolatait találjuk, valamint a tárgyalt időszak egyenruháit és felszerelési tárgyait.

Az első húsz esztendő anyaga egy teremben kapott helyet, a következő negyven évnek ugyanennyi jutott.

„A Nagy Honvédő Háború” az első tabló címe. Rajta az első közlés: „1941. július 22-én 190 hadosztállal, 3700 harcokocsival és 5000 repülőgéppel indította hadüzenet nélküli támadását a fasiszta Németország”.

Alig egy évvel később, a Honvédő Háborúban tanúsított hősiesség külön elismerést érdemelt, az itt fényképen bemutatott Honvédő Háború Rendet. Alapítási ideje 1942. május 20.

„A németek Moszkva alatt!” című tabló bemutatja a város védekezését és védését, fényképeket a kiürítésről, a tankcsapdák-ról és frissen ásott sáncokról. A küzdelmek és hősiesség eredményeként következett el az első szovjet győzelmek ideje, 1941 október—november. És a majdnem legnagyobb, jelentőségében háborút fordító esemény: 1943. január 26-án a gyűrű bezárult az ostromlott Sztálingrádnál. A város — amint azt a korabeli fényképek tanúsítják —, romokban bár, de állt, anélkül, hogy a német hódítóknak akár egyetlen utcát is tartósan átengedett volna.

1944 októberére a Szovjetunió területén nincs ellenség. A soron következő tablók képei részletesen mutatják Sztálingrád után a kurszki, kijevi, odesszai harcokat; a kitüntetések és kitüntető jelvények képeit, amelyeket — mint például a Sztálingrád védelméért emlékérmét — az egyes eseményekhez kapcsolódva kaptak a kiemelkedő teljesítményt nyújtók.

A következő tablósor már a második világháború befejező szakaszát ismerteti, nagyon vázlatosan felsorakoztatott fényképekkel utalva a harc egy-egy állomására: a Kárpátok, Varsó, Belgrád, Magyarország, Budapest, Bécs, Prága, Elbapart és Berlin. S végezetül az impozáns díszszemle Moszkvában. A filmből és plakátokról, könyvekből és képes magazinokból oly jól ismert kép: fasiszta csapatzászlók garmadája a Kreml falánál.

„A szovjet hadsereg békénk legyőzhetetlen őre!” — a jelmondat, amely már egy újabb tabló címe, napjaink Vörös Hadseregére utal. A hadsereg élete, szervezete, alakulatai és egyes katonái, vala-

mint a magyar és szovjet harcosok barátsága, a két nép kapcsolata elevenedik meg a következő képeken, amelyek többek között olyan békés eseményeket örökítenek meg, mint a kőbányai Magyar—Szovjet Park avató ünnepsége.

A kiállítás utolsó tablója a szovjet Vörös Hadsereget, mint a Varsói Szerződés tagját mutatja be.

A terem közepén itt is a korszak fegyvereit láthatjuk, a terem végső lezárása Ék Sándor nagy híru festménye a „Felszabadítás 1945”.

Az időszaki kiállítás tagoltan, világosan mutatja be a tárgyalt korszakot, az eseményeket. Tervező és rendező egyaránt mértéktartóan tudott válogatni a nagy időszakot átfogó, mérhetetlen mennyiségű anyagból, s a kiválasztott képeket, tárgyakat jól rendszerezve tárták a látogatók elé. Az arányok természetesen eltolódtak; két nagyobb — bár időben rövidebb — korszak eseményei köré csoportosultak: a polgárháború és a Nagy Honvédő Háború köré. E miatt kevesebbet tudunk meg a szovjet hadsereg felépítéséről, a két háború közötti békeévek alatti kiképzéséről, ruházataról, fegyverzetéről, a hadsereg mindennapjairól. Ez azonban semmit sem von le a kiállítás értékéből, hiszen így is nagy körületekért igényelt a hatvan év anyagának bemutatása, mindössze két teremben.

A kiállítást Györkei Jenő alezredes hadtörténész, a korszak kiváló ismerője rendezte. A kivitelezési munkák az Országos Hadtörténeli Múzeum műtermében készültek.